

Kielenohjailu ja kieliyhteisö

Kielitieteen kuulumista humanistisiin tieteisiin pidetään nykyään selvänä, mutta aina ei tästä seikasta ole oltu yhtä yksimielisiä. Yhdeksän vuosikymmentä sitten väitti tunnettu saksalais-englantilainen tutkija Max Müller, että kielitiede oli luonnontiedettä ja että kieli oli luonnontuote, jolla ei ollut historiaa siinä mielessä kuin taiteella, tieteellä, filosofialla ja uskonnolla. Kielikin oli tosin jatkuvien muutosten alainen, mutta tämä muuttuminen oli Müllerin mielestä verrattavissa luonnontuotteiden kasvamisprosessiin. Ihmisellä ei ollut valtaa muuttaa kieltä eikä myöskään valtaa estää muutoksia tapahtumasta. Yhtä hyvin voisimme kuvitella verenkiertoamme säätelevien lakien kuin kielen lakien muuttamista. »Koetettakoon vain muuttaa yksinkertaisintakin kielen sääntöä», lausuu Müller, »niin joudutaan pian havaitsemaan, että se on fyysisesti mahdotonta.»¹

Nykyinen käsityksemme kielen olemuksesta on toinen. Kieli ei ole luonnontuote, ei mikään elävä organismi, vaan ensi sijassa sosiaalinen ilmiö. Sellaisena se ei myöskään ole kokonaan riippumaton sitä käyttävien yksilöiden tahdosta. Tosin monet muutokset, mm. useimmat varsinaiset äänne muutokset, tapahtuvat kielenkäyttäjien tietämättä ja tahtomatta, mutta toisaalta ei voida kieltää kielenkäyttäjien tahdon ja tietoisien harkinnan osuutta toisiin muutoksiin. Voidaan usein todeta, että murretta käyttävä kansanmieskin tietoisesti tavoittelee jotain kieliohjetta, esim. yleiskieltä, sivistyneiden puhetapaa tai naapurimurretta. Valaiseva on se Volmari Porkan viime vuosisadan lopulla tekemä havainto, että savakkojen murre Inkerinmaalla oli valtaamassa alaa äyrämöismurteelta, koska äyrämöiset pyrkivät jäljittelemään savakkojen puhetapaa, samalla kun äyrämöisnaiset yhä yleisemmin omaksuivat savakkojen uudenaikaiseman pukumuodin. Äyrämöiset pitivät savakkojen murretta sivistyneempänä ja hienompana kielenä kuin omaansa ja pyrkivät tästä syystä

¹ Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprache, Zweite Auflage, Leipzig 1866, ss. 35—36.

välttämään esim. sellaisia vanhoja muotoja kuin *kagra*, *kagla* ja niiden asemesta sanomaan *kaura*, *karula*.¹ Samanlaisia esimerkkejä tunnetaan muualtakin. Ne osoittavat, että kielen muutosten aiheena eräissä tapauksissa on tietoinen halu jäljitellä sellaista vierasta puhetapaa, jota jostakin syystä pidetään parempana kuin omaa.

Tällaista jäljittelyhalua esiintyy kirja- ja yleiskielessäkin, jossa yksilöiden tahdon ja tietoisien harkinnan merkitys tietysti on paljon suurempi kuin kansanmurteissa. Kirja- ja yleiskielen käyttäjä ottaa usein mallia jonkun kirjailijan tai muun henkilön kielenkäytöstä, ja ainakin yhtä yleistä on tietoinen pyrkimys kielioppien tai oikeakielisyysoppaiden sisältämien ohjeiden seuraamiseen. Mutta yksilö voi vaikuttaa kieleen aktiivisemminkin: hän voi tietoisesti muodostaa uuden ilmauksen ja käyttää sitä puheessa tai kirjoituksessa. Tällaisesta lähtökohdasta ilmaus saattaa levitä muidenkin puheeseen ja kirjoitukseen ja sitä tietä tulla kielen pysyväksi omaisuudeksi. Tällaista kehitystä voi edistää se, että uudismuodostuksen keksijä erikoisesti kiinnittää kuulijain tai lukijain huomiota siihen, että kyseessä on uusi ilmaus. Tästä menettelystä on vain lyhyt askel varsinaisiin kielenkäyttöä koskeviin neuvoihin, ohjeisiin tai ehdotuksiin, jotka usein tarkoittavat hyväksytyjen normien seuraamista, mutta voivat myös sisältää yrityksen muuttaa kieltä. Tällaisissa tapauksissa on yksilön vaikutus ehkä kaikkein selvimmin todettavissa.

Suomenkaan kirja- ja yleiskieli ei ole kehittynyt nykyiselleen ilman varsin tuntuvaa ja helposti osoitettavaa yksilöiden harjoittamaa ohjailua. Havainnollisina esimerkkeinä mainittakoon vain sellaiset kielemme keskeiseen sanavarastoon kuuluvat sanat kuin *tiede*, *taide* ja *esine*. Tiedämme täsmälleen, milloin nämä sanat ovat syntyneet ja kuka ne on »keksinyt»: ensi kerran niitä ehdotti käytettäväksi Volmari Kilpinen Helsingfors Morgonbladissa heinäkuun 28. p:nä 1842. Nämä eivät suinkaan ole kielemme ainoat keinotekoisesti muodostetut sanat, vaan sellaisia on niin suuri ja merkitykseltään niin tärkeä joukko, että suomen kieli ilman niitä olisi kelpaamaton sivistyskieleksi. Uusien sanojen luominen ei kuitenkaan ole kielemme kehityksessä ainoa puoli, jossa yksilöiden tietoinen vaikutus ilmenee. Paljon tuloksellista työtä on tehty myös oikeinkirjoituksen ja äännerakenteen vakiinnuttamiseksi, epäjohdonmukaisuuksien poistamiseksi, pitkien ja kömpelöiden ilmausten korvaamiseksi lyhyemmillä, sanaston ja lauserakenteen puhdistamiseksi häiritsevistä muukalaisuuksista ja yleensä kielen kehittämiseksi entistä täydellisemmäksi ja käyttökelpoisemmaksi henkisen kulttuurin apuneuvoksi. Saman-

¹ Ueber den ingrischen Dialekt, Helsingfors 1885, s. 9.

laista kielenohjailua on harjoitettu muidenkin sivistyskielten piirissä, missä näkyvämmiin, missä vähäisemmin tuloksin.

Kielen sosiaalinen luonne rajoittaa tiettyssä mielessä yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa siihen. Kokemus osoittaa, kuten jo olemme todenneet, että kieleen voidaan jossain määrin vaikuttaa, mutta tämä vaikutus ei ole välitöntä. Kustantajan kielentarkastaja voi korjata jonkin teoksen »kieltä», mutta korjauksen suoranaisena esineenä ei tällöin ole se kieli, jota Ferdinand de Saussure tarkoittaa sanalla *langue*¹ ja jonka Erik Ahlman on määritellyt sääntöjen järjestelmäksi, jonka mukaan puhumista arvostellaan oikeaksi tai vääräksi.² Kielenkorjaajan korjausten kohteena on vain konkreettinen puhe, *parole*. Kieltä, esim. suomen kirjakieltä, ei kukaan saa työpöydälleen korjattavaksi, sen sääntöjen järjestelmää ei kenelläkään ole valtaa eikä mahdollisuutta suoranaisesti muuttaa. Kieliopit ja sanakirjat ovat milloin täydellisempiä, milloin vajavampia tämän sääntöjen järjestelmän kodifikaatioita.³ Kieliopin sääntöä voi sen tekijä tietysti muuttaa, mutta sehän on eri asia kuin kielen muuttuminen. Kieliopin säännön muuttaminen voi merkitä säännön muovaamista entistä tarkemmin kieltä vastaavaksi. Tällaisia ovat olleet ne kaksi tarkistusta, jotka viime vuosina on ehdotettu tehtäväksi objektisääntöihimme.⁴ Mutta kieliopin sääntöä voidaan myös muuttaa siihen suuntaan, että se joutuu ristiriitaan kielen kanssa. Jos kyseessä on arvovaltainen kielioppi, saattaa tällainen muutos joissakin tapauksissa vähitellen aiheuttaa vastaavan muutoksen kirjakielessä, mutta muutos voi jäädä kielessä toteutumatta tai toteutua vain puutteellisesti. Asia riippuu lopulta kieliyhteisöstä, tarkoitettun kielimuodon käyttäjästä, joka osaksi tietoisesti, osaksi tiedottomasti ratkaisee kaikkien muutosehdotusten kohtalon. Niin kauan kuin kieliopin sääntö on ristiriidassa kieliyhteisön yleisen kielitajun kanssa, ei voida sanoa tämän säännön kuuluvan kielen sääntöjen järjestelmään.

Koska kieliyhteisöllä on tällaisissa tapauksissa lopullinen ratkaisuvalta, ei sitä voida jättää kielenohjailutyössä huomioon ottamatta. Liian yliolkaisesti suhtautui kielenkäyttäjiin muutamissa kysymyksissä viron kielen uudistusliikkeen johtomies Johannes Aavik, esim. silloin kun hän ehdotti ensi tavua edempänä *u*:ksi muuttuneen *o*:n palauttamista niihin n. 600 viron sanaan, joihin se alkuaan on kuulunut. Hän huudahtaa: »600 sanaa! Sehän ei ole mitään. Ei mitään sille, jolla on harrastusta ja halua. Opitaanhan kokonaisia vieraita kieliä, joissa on monta kymmentä

¹ Cours de linguistique générale, Paris 1916.

² Kieli ja puhe, Vir. 1928, s. 158.

³ Vrt. AARNI PENTTILÄ Oikeakielisyiden periaatteista, Vir. 1930, ss. 212—213.

⁴ Ks. Vir. 1945, ss. 284—285 ja 1950, ss. 468—475.

tuhatta aivan tuntematonta sanaa.»¹ Oli kohtuutonta vaatia kaikilta kielenkäyttäjiltä näin suurta muistin rasittamista. Yritys on palauttamiseksi ei saavuttanutkaan kieliyhteisön hyväksymistä ja jäi tuloksettomaksi. Monet muut Aavikin muutosehdotukset sen sijaan on omaksuttu viron kirjakielen.

Sillä seikalla, että kaikkien muutos- ja normittamisehdotusten kohtalo loppujen lopuksi riippuu kieliyhteisöstä, on käytännöllistä kielenohjailutyötä ajatellen suuri merkitys. Kieliyhteisö voi suhtautua tällaisiin ehdotuksiin monella eri tavalla, mutta hieman yksinkertaistaen voidaan puhua kolmesta mahdollisesta suhtautumistavasta: 1) ehdotus ei saavuta kannatusta eikä saa aikaan muutosta kielessä; 2) ehdotus saavuttaa kieliyhteisön hyväksymisen ja tulee kielen sääntöjen järjestelmän osaksi; 3) osa kieliyhteisön jäsenistä hyväksyy ehdotuksen, osa ei.

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat mm. radikaalisimmat Aavikin uudistusehdotuksista. Kun hän keinotekoisesti muodosti preposition *no* käytettäväksi genetiivin merkitystehtävässä², eivät viron kirjakielen käyttäjät seuranneet häntä. Tämäntapaiset niin sanoakseni yltiöpäiset uudistusehdotukset, jotka saavat puolelleen enintään aivan merkitysettömän vähemmistön kieliyhteisön jäsenistä, tuottavat tuskin mainittavaa haittaa, jos eivät hyötyäkään. J. J. Mikkola piti suomen astevaihtelua ikävänä loisena, joka ei tuota kielelle mitään hyötyä.³ Jos joku olisi ehdottanut sen poistamista kielestä, olisi ehdotuksen kohtalo epäilemättä ollut sama kuin mainitun Aavikin aloitteen. Kieli ei ole mielin määrin muutettavissa.

Erinomainen esimerkki toiseen ryhmään kuuluvista muutosehdotuksista on se, jonka Artturi Kannisto teki v. 1927 julkaisemassaan kirjoituksessa »Elävät kuvat pois! Sijaan elokuvat!»⁴ Uudissana 'elokuva' johdannaisineen syrjäytti hämmästyttävän nopeasti siihenastisen ilmauksen 'elävät kuvat'. Muutos oli tarpeen vaatima eikä sisältänyt mitään, mikä olisi ollut ristiriidassa kieliyhteisön kielitajun kanssa.

Eniten huomiota ansaitsevat tässä yhteydessä sellaiset muutos- ja normittamisehdotukset, jotka osa kieliyhteisön jäsenistä hyväksyy, osa ei.

¹ JOH. AAVIK O kysimus, Tartu 1919, s. 10.

² Esim. *Liitlased on nõus rahu sõlmima ainult tingimusel no Belgia ja muude okupeerit riikide ja maade uuestiylesehitamine, (no) Elsas-Lotringia tagasiandmine Prantsusmaale ja Saksa militarismi hävitus*. Ks. JOH. AAVIK Keeleuudenduse äärmised võimalused, Tartu 1924, s. 125. Ks. myös VALTER TAULI Õigekeelsuse ja keelekorralduse põhimõtted ja meetodid, Tartu 1938, s. 71.

³ Suomen kirjakielen kriisi, Valvoja-Aika 1928, s. 217.

⁴ Vir. 1927 ss. 137—140.

Uusi normi tulee silloin kieleen entisen rinnalle pystymättä kuitenkaan syrjäyttämään tätä. Niinpä kielessämme on nykyään muodot *graafinen*, *looginen*, *traaginen* ennen yksinomaisten *graafillisen*, *loogillisen* ja *traagillisen* rinnalla. Eräät merkit tuntuvat kuitenkin viittaavan siihen, että tämä horjuvuus on ohimenevä ilmiö ja että lyhyemmät muodot ennen pitkää syrjäyttävät pitemmät. Jokainen muutosehdotus aiheuttaa tällaisen tilapäisen horjuvuuden, ennen kuin se vakiintuu hyväksytyksi normiksi. Mutta vaikka horjuvuus olisikin vain ohimenevä ilmiö, niin se sellaisenaakin merkitsee tietynlaista häiriötä kielessä. Jos tiheillä muutosehdotuksilla aiheutetaan samanaikaisia häiriöitä kielen normisysteemin eri osissa, saattaa häiriötila muodostua kiusalliseksi. Tällainen oli tilanne meillä J. J. Mikkolan mielestä parikymmentä vuotta sitten, jolloin hän valitti, että muutoksia on kirjakielessämme tehty liian keveällä kädellä ja että alituinen korjailu on pitänyt kieltä levottomuuden tilassa.¹ Se seikka, ettei yleensä mitään muutosta kielessä saada aikaan ilman enemmän tai vähemmän häiritsevää siirtymäkautta, ei tietenkään oikeuta päättelemään, että jokainen kielen muuttamisyritys olisi tuomittava. Mutta tämä toteamus velvoittaa joka tapauksessa etukäteen harkitsemaan, onko muutoksesta koitua etu niin suuri, että se korvaa tällaisesta häiriöstä aiheutuvan haitan.

Meistä tuntuu ehkä joutavalta konservatiivisuudelta se varovainen kanta, jota Antero Varelius edusti satakunta vuotta sitten arvostellessaan Samuel Roosin kirjaa »Mintähden ja Sentähden». Arvostelussaan hän näet lausuu: »Olisimme myöskin tämän kirjaisen suoneet pitäneen wanhoja nimiä kernaammin kuin tehneen ihdan uusia, vaikka kyllä tunnustamme hänen uutten nimeinsä' olewan parempia ja luonnikkaampia, kuin wanhat, esim. S ä h k ö, jonka hän on ottanut L i e k k e e n siaan merkitsemään voimaa, (Latinaisella nimellä) Electricitas. Mutta ei ole hyvä että saman woiman yksi kutsuu niin toinen näin, waan wanhat huonommatkin nimet, jos eiwät ole' peräti' sopimattomia, owat paremmat kuin monet nimet, jotka ainoastansa' sekoittavat, — —.»² 'Liekkeen' korvaaminen 'sähköllä' lienee kuitenkin tapahtunut melko kivuttomasti, koska edellinenkään ei vielä ollut kovin vankasti juurtunut kieleen. Monin verroin suu-remmat olisivat vaikeudet, jos joku nyt yrittäisi saada 'sähkön' tilalle jonkin uuden sanan. 'Sähkö' kuuluu nykyään niin yleiseen ja keskeiseen sanastoon, että sen syrjäyttäminen tuskin onnistuisi, ei ainakaan lyhyessä ajassa. Tämä esimerkki osoittaa, mikä merkitys on muutettavaksi aiotun

¹ Valvoja-Aika 1928, s. 215.

² Suometar 1847, n:o 6, s. 2.

ilmauksen vakiintuneisuudella. Myös koko kirjakielen vakiintuneisuus ja kehitysaste on huomioonotettava tekijä. Milloin on kyseessä nuori ja kehittymätön kirjakieli, joka sellaisenaan ei vielä joka suhteessa kelpaa korkean henkisen kulttuurin palvelukseen, silloin voivat rohkeat otteet olla paikallaan välttämättömän kehityksen jouduttamiseksi ja ohjaamiseksi oikeaan suuntaan. Tällainen oli meillä tilanne Samuel Roosin ja Antero Vareliuksen aikana, ja tällainen oli tilanne virossa ns. kielenuudistusliikkeen kukoistuskautena. Nykyinen suomen kirja- ja yleiskieli sen sijaan on eri asemassa. Se on epäilemättä jo saavuttanut sivistyskielenä sellaisen kypsyyden, etteivät mullistavat muutokset enää ole tarpeellisia.

Totesin, että jokainen muutosehdotus, joka ei jää aivan ilman kannatusta, aiheuttaa kielessä ainakin tilapäisen häiriötilan. Häiriön laatu ja pitkäaikaisuus riippuu mm. siitä, minkälaisen seikan muuttamisesta on kysymys. Yksityisen sanan korvaaminen toisella saattaa käydä melko kivuttomasti ja nopeasti, mutta toisin on laita, jos on kysymys kielen äänne- tai muotosysteemiin tai lauserakenteeseen kohdistuvasta uudistuksesta, jonka vaikutus ulottuu lukuisiin sanoihin ja ilmauksiin. Mainitseen esimerkkinä nykyäänkin ajankohtaisen kysymyksen yhdyssanojen nominatiivi- tai genetiivialkuisuudesta. Uudistusehdotus merkitsee yhdyssanojen genetiivialkuisuuden tulemistä entistä yleisemmäksi. En puutu tässä siihen kysymykseen, onko tämänsuuntainen kehitys kielelle eduksi vai ei. Sen sijaan on tämänkertaisen aiheemme kannalta valaiseva se tosiasia, että kirjakielessämme tällä hetkellä vallitsee tässä kohden häiriötila, jossa vanhat tottumukseen perustuvat ja ehdotetut uudet normit kiistelevät vallasta. Osa kirjakielemme käyttäjistä on varauksettomasti hyväksynyt ja omaksunut uudet normit, osa on genetiivialkuisuuden rajoitetumman yleistämisen kannalla, osa taas vastustaa koko uudistusta. Lukuisille kielenkäyttäjille tuottaa ratkaisu kahden mahdollisuuden välillä monissa yksityistapauksissa ylimääräistä päänvaivaa.

Näyttää siltä, että huomattava osa suomen kirjakielen käyttäjistä pyrkii melko herkästi seuraamaan auktoriteetteina pidettyjen henkilöiden antamia kieliohjeita. Jos on kyseessä laajakantoinen uudistusehdotus, joka edellyttää tiettyjen rajoitusten ja sääntöjen muistamista, voi käydä niinkin, että osa kielenkäyttäjistä vie uudistuksen pitemmälle kuin aloitteentekijät.¹ Näin on käynyt esim. sanajärjestyskysymyksessä. Kirjakieltämme on haluttu kehittää siihen suuntaan, että ns. suora sanajärjestys tulisi entistä yleisemmäksi. Osa kielenkäyttäjistä muistaa kui-

¹ KAARLO NIEMINEN Ajatuksia oikeakielisyydestä, Valvoja-Aika 1937, ss. 4—5, mainitsee tällaisesta esimerkkejä.

tenkin vain näiden ohjeiden yleisen tendenssin, mutta ei niihin sisältyviä rajoituksia, tai ei osaa soveltaa annettuja sääntöjä käytäntöön. Sanomalehdistä löytää joka päivä esimerkkejä suoran sanajärjestyksen yleistämisestä sellaisiin tapauksiin, joihin kukaan uudistusta kannattava oikeakielisyysmies ei ole sitä tarkoittanut.¹

Tämä esimerkki tuo näkyviin uuden kielenohjailutyötä vaikeuttavan seikan. Osalle kielenkäyttäjistä tuottaa noudatettaviksi ehdotettujen sääntöjen mielessä pitäminen tai käytäntöön soveltaminen vaikeuksia. Uudistus on siis tuonut mukanaan myös sen seurauksen, että nykyään esiintyy sellaista liiallista suoran sanajärjestyksen käyttöä, jota ei ennen liene tavattu. Tämä kuuluu uudistusehdotuksen negatiivisiin puoliin. Epäilemättä on eduksi, jos kielenkäytössä noudatettaviksi tarkoitetut ohjeet ovat mahdollisimman yksinkertaisia ja helppotajuisia. Kielen käyttäminen on silloin helpompaa, mikä tekee mahdolliseksi korrektein kirja- ja yleiskielen taidon leviämisen laajempiin piireihin kuin muuten. Mitä enemmän muistamista ja ajattelemista kielenkäyttöohjeiden noudattaminen edellyttää, sitä pienemmäksi käy moitteettoman kielen taitajien joukko ja sitä enemmän ponnistusta ajatusten pukeminen kielelliseen muotoon tältäkin joukolta vaatii. Toisaalta ei kuitenkaan ole syytä ryhtyä keinotekoisesti yksinkertaistamaan kieltä sillä tavoin, että sen ilmaisuherkkyys ja vivahdusrikkaus kärsisi.

Kysymys ns. vierasperäisten sanojen oikeinkirjoitus- ja äänneasusta osoittaa havainnollisesti, kuinka vaikeata on saada suhteellisen vähäistäkin muistin rasitusta vaativia periaatteita yleisesti omaksutuiksi. Vaikka nykyään noudatettaviksi sovitut säännöt ovat selvät, seuraa niitä sittenkin vain kielenkäyttäjien suhteellisen pieni valiojoukko. Jos sääntöjä olisi yksinkertaistettu siihen suuntaan kuin Artturi Kannisto aikoinaan ehdotti², olisi varmaan ajan mittaan päästy suurempaan vakiintuneisuuteen ja samalla olisi ohjeluettelon tarve vähentynyt. Vierasperäisten sanojen kirjoitus- ja äänneasuu kuuluu niihin kielen puoliin, jotka edellyttävät suomea äidinkielenään käyttäviltäkin sääntöjen oppimista ja joissa vakiintuneisuuteen ei voida päästä muulla tavoin kuin sopimuksen kautta. Tällaisissa tapauksissa olisi säännöt pyrittävä mikäli mahdollista saamaan sellaisiksi, ettei niiden noudattaminen edellytä ohjekirjojen käyttöä tai kohtuutonta muistin rasittamista.

¹ Pari tyypillistä esimerkkiä: — *Pelatakaa lyhyissä housuissa, HJK:n ja Susien unkarilainen valmentaja J. Nagy sanoi eilen Stadionin pukusuojoissa* (Uusi Suomi 16. 4. 1951); »*Kirjoittakaa nyt vähän tästä juhlasta*», *eräs ohjelmansuorituksessa kunnostautunut vanki ohjelman päätyttyä sanoi tämän kirjoittajalle* (Uusi Aura 5. 5. 1951).

² Ks. Vir. 1929, ss. 80—83. Ks. myös KAARLO NIEMINEN *Valvoja* Aika 1937 s. 2.

Toinen kohta, jossa kirja- ja yleiskielemme vielä on kirjavampaa kuin olisi suotavaa, on *-oitta-*, *-otta-*vartaloisten verbien (*valloittaa*, *ehdottaa* jne.) kirjoitus- ja äänneasu. Hyväksytty sääntö on varsin yksinkertainen ja helppo muistaa, ja suurin piirtein sitä yleensä noudatetaankin, mutta eräissä yksityistapauksissa sen soveltaminen tuottaa vaikeuksia. Kun kysymys vuosisadan alussa oli pohdittavana, oli ratkaisu tehtävä kolmen vaihtoehdon välillä: 1) diftongin yleistäminen kaikkiin tapauksiin, 2) *i:n* poistaminen kaikista tapauksista ja 3) kompromissi. Ensimmäinen vaihtoehto ei saavuttanut kannatusta, mutta johdonmukaisella *i:ttömyys*kanalla oli puolustajia, ennen muita Artturi Kannisto.¹ Voitolle pääsi lopulta nykyinen kompromissikanta, jota puolustettiin etupäässä esteettisillä syillä. Kanniston mielipiteen puolella taas oli täydellisempi johdonmukaisuus ja paremmat edellytykset vakiintuneisuuden saavuttamiseen. Kysymys on lähinnä siitä, kumpaa näkökohtaa pidetään tärkeämpänä. Mutta vaikka oltaisiinkin sitä mieltä, ettei ratkaisu silloin ollut paras mahdollinen, ei kuitenkaan ole aihetta enää ottaa kysymystä uudelleen esille, sillä esim. johdonmukaiseen *i:ttömyyteen* siirtyminen merkitsisi liian suurta mullistusta. On varmaan parempi tyytyä saavutettuun suhteelliseen vakiintuneisuuteen, mutta samalla on pakko myöntää, että nykyisen säännön soveltamisessa on tulkinnanvaraisia kohtia, jotka tekevät täyteen yhdenmukaisuuteen pääsemisen kyseenalaiseksi. Yrjö Kivimies ei ehkä ollut aivan väärässä väittäessään, että tämä on niitä pulmia, jotka panevat ihmisen ymmärtämään, mitä varten iankaikkisuus oikeastaan on luotu.²

Kieleen ei voida vaikuttaa muulla tavoin kuin vaikuttamalla asianomaiseen kieliyhteisöön. Näin ollen on kieliyhteisön riittävä huomioon ottaminen kaiken menestyksellisen kielenohjailutyön edellytys. Ennen kuin kielen sääntöjen järjestelmään ehdotetaan uutta normia, on tietysti ennen kaikkea punnittava, olisiko uudistus toteutuneena kielelle eduksi. Mutta myöntävä vastaus tähän kysymykseen ei vielä yksin riitä tekemään ehdotusta oikeutetuksi. Lisäksi olisi kyettävä etukäteen arvioimaan, millä tavoin kieliyhteisö tulee ehdotukseen suhtautumaan. Hyväkin ehdotus, joka ei saavuta kieliyhteisön yleistä kannatusta, voi koitua kielelle vahingoksi. Kielenkäyttöä koskevaa ohjetta ei ole arvosteltava yksinomaan sen mukaan, minkälaiseksi niiden henkilöiden kielenkäyttö muodostuu, jotka noudattavat ohjetta, vaan on otettava huomioon ohjeen tosiasiallinen vaikutus kieleen kokonaisuudessaan. Näistä toteamuksista voidaan nähdäkseni tehdä seuraavat johtopäätökset. Kielen muuttamisyritykseen on — etenkin jos

¹ Ks. Vir. 1901, ss. 70—77 ja 1907 ss. 89—101.

² Suomen Kuvalehti 1948, n:o 14, s. 8.

on kyseessä syvälleikäpä muutos — ryhdyttävä vain erittäin painavista syistä. Kielen normittamiseen on syytä ryhtyä vain sellaisissa tapauksissa, joissa vapaudesta koituvat haitat ovat suuret, ja tällöin on sääntöjen yksinkertaisuutta pidettävä varsin tärkeänä näkökohtana. Näiden periaatteiden noudattamisesta suureksi osaksi riippuu, saadaanko kieliyhteisö ja sen kautta kieli mukautumaan annettuihin ohjeisiin.

OSMO IKOLA